פרק ב משנה ג

א. הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדה, ואם היה שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה לכל

ביאור החילוק בין אילנות לזרעים

א] **בר"ש על תו"כ פ' קדושים פרשתא ז** כתב הטעם דרך אלינות להיות מפוזרין על כן רק גדר מפסיק. **ובשנות אליהו לעיל משנה א** כ', בירושלמי תני אפילו בדיעבד לא קדשה שנאמר שדך שלא יוציא משדה לחברתה. פירוש מדכתיב בתחלה ארצכם שלשון ארץ כולל כמה שדות שכל המדינה נקרא ארץ ואח"כ כתיב שדך משמע שדה לחודיה. אבל לא משדה לחברתה אפילו ששניהם שלו שמה שכתוב ארץ להורות שבאילנות וחרובין אינו מפסיק.

דין של סלע ומדרגות מפסיקות

ב] איתא **בירושלמי והביאו רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ג הלכה ז** היה סלע על פני כל השדה, אם עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה מצד זה מפסיק, ואם לאו אינו מפסיק. ובריש דברי הרמב"ם כ', מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים נותן פאה מכל אחת ואחת, ואם היו ראשי שורות מעורבים נותן מאחת על הכל, היו פחות מעשרה אף על פי שאין ראשי השורות מעורבין נותן מאחת על הכל.

ועיי"ש בכס"מ מדרגות שהם גבוהות וכו'. תוס' פ"א והובאה בירושלמי פרק ב' להקשות ממנה לדר"ל דאמר היה סלע על פני כל שדהו אם עוקר אדם את המחרישה מצד זה ונותנה בצד אחר מפסיק ואם לאו אינו מפסיק והקשו והתניא מדרגות שהם גבוהות עשרה טפחים נותן פאה מכל אחת ואחת פחות מכן נותן מאחת על הכל ופחות מכן אינו עוקר את המחרישה מצד זה ונותן בצד אחר אפילו פחות מכן עוקר הוא וכו'. ונראה שדעת הירושלמי לפרש ברייתא אליבא דר"ל דלאו דוקא עשרה דאף בפחות מעשרה צריך לתת פאה מכל אחת ואחת כיון שצריך לעקור המחרישה מצד זה לצד זה וגבוהים עשרה דנקט לרבותא דסיפא וכו'. א"כ קשה על הרמב"ם איך כתב אם היו פחות מעשרה נותן מאחת על הכל אפילו שאין ראשי מדרגות מעורבים דלא כמסקנא דירושלמי דמבואר דאף בפחות מי"ט כיון שהוא עוקר המחרישה נותן מכל אחת ואחת וכמו לגבי סלע.

הר"י קורקוס כתב דיש לחלק בין סלע למדריגות דשאני סלע שאינו ראוי לזריעה מצד עצמו ולכן אם עוקר המחרישה מפסיק משא"כ לגבי מדריגות שראויות לזריעה אע"פ שצריך לעקור המחרישה אי"ז הפסק אלא א"כ גבוהות י"ט [עיי"ש שהרמב"ם גרס אחת בירושלמי].

ובשעורי הגרי"ד הוסיף לבאר דלעולם אין עצם עקירת המחרישה מפסקת דהרי בשאר המפסיקים לא מצינו דין זה דאם עוקר המחרישה מפסיק אלא הסלע עצמו הוא דמפסיק ורק דזהו השיעור בסלע כל שעוקר המחרישה.

הכס"מ תי' עוד דמדריגות מיירי שאינן ע"פ כל השדה ולכן דוקא בגבוהות י"ט מפסיקות ובד"א כתב דהיינו דוקא להפסיק את המדריגות עצמן מהשדה דלזה סגי כשגבוהות י"ט אע"פ שאינן הולכות ע"פ כל השדה משא"כ להפסיק את השדה בעינן שיהיו ע"פ כל השדה כמו בסלע.

אם חריץ מפסיק

ג] **המשנה ראשונה** דן האם חריץ שעמוק י"ט ורחב ד"ט מפסיק וכמו שמפסיק לגבי כלאים כדתנן בכלאים פ"ב מ"ח וכן לגבי שאר דיני התורה, והוכיח מדברי הרא"ש לעיל דנחל היינו מקום עמוק שאין בו מים ואעפ"כ תנן דאינו מפסיק לאילן ומבואר דדוקא גדר מפסיק ולא חריץ וכתב דהיינו מהלל"מ דוקא גדר מפסיק. אמנם **בערוה"ש סי' ו סעיף א** כתב דאף חריץ מפסיק כמו גדר.

ביאור שער כותש

ד] **הרמב"ם** פי' דהיינו שהענפים נמשכים ע"ג הגדר אבל **הר"ש** פי' דהיינו שהענפים של האילנות מעורבים זה בזה, וכן נחלקו בכלאים פ"ה מ"ג. **ובביאור הגר"א יו"ד סי' רצ"ו ס"ק ס"ט** כתב דמחלוקתם תלויה בגירסת הירושלמי כאן דלהרמב"ם היינו שמעורבים בתוך הגדר עצמה ולהר"ש היינו שמעורבים זה בזה. וכתב **בפאה"ש פ"ז ס"ט** דלשיטת הר"ש דשער כותש היינו כשהאילנות מעורבים זב"ז אע"פ שאין נוגעים בגדר בעינן שלא יהיו האילנות רחוקים מן הגדר ד"א וגם שלא יהיה בין נוף של אילן א' לנוף של אילן שמתערב עמו י"ט, וכן דוקא כשהאילנות נטועים מטע י' לבית סאה עי"ש מקורו מדברי הירושלמי ע"פ ביהגר"א.

פרק ב משנה ד

א. ולחרובין כל הרואין זה את זה

אם חרובין הוי חומרא או קולא, ובחילוק משאר אילנות

א] **הר"ש והרא"ש וראב"ד הל' מתנות עניים פ"ג הכ"א** כתבו דהוי קולא דאפי' אם מפסיק גדר ביניהם מ"מ אם רואין זא"ז נותנין פאה מזה על זה.

וכתב הראב"ד דהטעם הוא כיון שהחרובין הם אילנות גבוהים הרבה, וביראים מ' קי"ט כתב דהטעם כיון שדרך החרובים להרחיקם זה מזה ולכן מצטרפים כל שרואין זא"ז.

ב] אבל הראב"ד בתו"כ פ' קדושים כתב דדין כל הרואין זא"ז הוי חומרא בחרובין מפני שהחרובים נמוכים משאר האילנות ויש להם ענפים מרובים ומפני זה הם נסתרים ונחבאים זה מזה ולכן החמירו בהם חכמים דאפי' אין ביניהם גדר כל שאינם רואים זא"ז אינם מצטרפים זה לזה ומפרישין פאה מכאו"א בפנ"ע.

ג] בדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים דהנה **בפיה"מ** פי' דשיעור כל הרואין היינו שאין שום דבר המפסיק בין האילנות להסתיר ביניהם וכן אם אדם א' עומד בצד אילן רואה את האילן השני. **וברמב"ם פ"ג הכ"א** כתב שאם א' עומד בצד חרוב זה וחבירו בצד חרוב זה ורואין זא"ז מצטרפין לשדה אחת **והראב"ד** השיג עליו דדין רואין זא"ז היינו שאע"פ שיש ביניהם גדר אם החרובין רואין זא"ז מצטרפין זל"ז.

בדעת הרמב"ם כתב המהר"י קורקוס שבחרובין אין ההפסק תלוי בגדר כשאר האילנות אלא הדבר תלוי ברואין זא"ז דכל שרואין מצטרפין אפי' אינן סמוכין בשדה אחת, אבל כל שרחוקין או שיש דבר המסתיר ביניהם אפי' אין גדר באמצע אינם מצטרפים, והיינו דדין חרובין הוא לחומרא.

אולם **במרכה"מ** כתב לפרש דברי הרמב"ם כהר"ש דדין חרובין הוא לקולא דאע"פ שיש ביניהם גדר מצטרפין אם רואין זא"ז. ועי' **דרך אמונה שם** שכן נקטו רוב האחרונים בדעת הרמב"ם

ב. אמר רבן גמליאל נוהגין היו בית אבא נותנין פאה אחת לזיתים

שהיו להם בכל רוח ולחרובין כל הרואין זה את זה רבי אליעזר בר' צדוק אומר משמו אף לחרובין שהיו להם בכל העיר

ביאור דעת רבי גמליאל

ד] **הרא"ש, ורבינו הלל על התו"כ** כתבו דר"ג מיקל בזיתים דנותן פאה אחת לכל רוח אפי' אם אינם רואים זא"ז ואע"פ שגדר מפסיקה ביניהם. **והראב"ד על התו"כ** כתב דר"ג בא להקל בזיתים ולשיטתו דדין רואין היינו חומרא דבחרובים אפי' ברוח אחת דוקא אם רואין זא"ז מפריש מזה על זה ובזיתים נותנים פאה לכל רוח אע"פ שאינם רואים זא"ז. והמשנה ראשונה דר"ג בא להחמיר בזיתים מבחרובים דבזיתים אע"פ שרואין זא"ז אם הם בשתי רוחות אין מפרישין פאה אחת לכולם, אבל בחרובין אפילו בב' רוחות מפרישין פאה מזה על זה.

הנפק"מ בין זיתים לשאר אילנות

ה] **המשנה ראשונה** כתב שהחילוק בין זיתים לשאר האילנות הוי הלכמה למשה מסיני [עיין לעיל מ"א דס"ל דכל החילוקים לענין פאה הלכה למשה מסיני]. **ובדרך אמונה פ"ג הכ"א** כתב לבאר ע"פ הירושלמי דהבדים מחלקים את הרוחות דכיון שהיו רגילים לעשות בית הבד בכל רוח ורגילים להביא כל מה שברוח אחת לבית הבד לפיכך מצרפן לשדה אחת, וכן מחלק שאם הם בב' רוחות אע"פ שסמוכים זה לזה אין מפרישין מזה על זה.

פרק ב משנה ה-ו

א. הזורע את שדהו מין אחד אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות נותן פאה אחת זרעה, שני מינין אף על פי שעשאן גורן אחת נותן שתי פאות

קושיא מלקמן פ"ג מ"ה שאילנות פוטרים זרעים

א] תנן לקמן **פ"ג מ"ה** מובא **בחולין דף קלח.** המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פאה מכל אחד ואחד, א"ר יהודה אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל. **ופרש"י חולין שם** אבל שייר. אחד לעצמו רמיא כולה חיובו עליה ונותן פאה בקרקע בזרעים לעניים ופוטר את כל האילנות.

והקשה **בתורא"ש שם** תימה הוא היאך יפטור פאת הזרעים את האילנות הא תנן בפ"ב דמסכת פאה הזורע את שדהו שני מינין אף על פי שהוא עושה גורן אחת נותן שתי פאות הזורע שני מיני חיטין אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות וכ"ש דפאת זרעים לא תפטור את האילנות, **[וכן הקשה בפר"ח במים חיים על רמב"ם הל' מתנות עניים** (פ"ג הי"ח) **ציינו רעק"א בגליון הש"ס חולין שם, ברש"ש חולין שם, ותורת זרעים כאן]**.

ותי' התורא"ש וי"ל דשאני הכא שעיקר השדה הוא שדה הלבן אלא שעלו קלחי אילן מאליהן הנה והנה ומכרן לעוקרן עם פירותיהן הילכך זרעים עיקר ופוטרים את האילנות, ולא דמי לזורע שני מינין בשדה, גם לפי' רבינו שמשון ניחא כיון דזרעים עיקר חלה חיוב פאה על כל הגדל בשדה אף על פי שמפריש מן האילנות על האילנות.

ובתורת זרעים בסוף הספר במשא ומתן של הלכה הביא שתירץ לו אחד כנ"ל, וביאר דמשום דחלוק חיוב פאה מחיוב תרו"מ דבתרו"מ החיוב על המין משא"כ בפאה החיוב על השדה ורק דב' מינים הו"ל ב' שדות ולכן היכא דהזרעים עיקר ומין השני טפל להם הכל חיוב א' ומש"ה יכול לפטור מזה על זה.

ב. הזורע את שדהו שני מיני חטין עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן ב' פאות

ביאור החילוק בין עשאן גורן אחת או שתים

ב] **בקרית ספר הל' מתנות עניים פרק ג** כ', זרע ב' מיני חטים או שעורים אם עשאו גורן אחד **גלי אדעתיה דחשיב ליה כמין אחד** ואינו חייב אלא פאה אחד ואם עשאו ב' גרנות חשיב ליה כשני מינין ונותן ב' פיאות ודבר זה הלכה למשה מסיני.

אם תלוי במחשבתו או במעשיו

ג] **הר"ש הביא דברי הירושלמי** קצר חצי אגורי וחצי שחמתית לעשותן גורן אחת ונמלך ועשאן שתי גרנות אינו מפריש מן האגורי על השחמתית וכו', קצר חצי אגורי וחצי שחמתית לעשותן ב' גרנות ונמלך ועשאן גורן אחת מפריש מן האגורי שבסוף על השחמתית שבסוף מן האגורי שבתחילה על השחמתית שבתחילה.

שיטת **התוי"ט** דאיירי במי שכילה את השדה, ומעשיו בסוף אם יעשה גורן א' או ב' הם יקבעו. וכלשון התוי"ט כאשר עשה כן יקום. ואינו תלוי במחשבתו בשעת קצירה וכן כ' **במשנה ראשונה.** ועיין **בגר"א** (על הירושלמי ויותר מפורש בשנו"א) דג"כ כתב דמעשיו לבסוף הם קובעים.

וביאר **המקד"ד סי' סב** דאין ראיה מזה דמעשיו של אח"כ מבטלין מחשבתו ולא אזלינן בתר מחשבתו אלא בתר מעשיו, וי"ל שפיר דנמלך מהני רק מכאן ולהבא, וטעם הירושלמי הוא שכמו בשאר מפסיקין לפאה לעיל ריש פרקין ואף על גב דבשעה שהתחיל לקצור היתה שדה אחת ונתחייב בפאה אחת מכל מקום אם אח"כ נפסקה לב' שדות ע"י שחרש צריך להניח ב' פאות, וה"נ כשקצר חציה הראשון ע"מ לעשותן גורן אחד דנתחייב בפאה אחת מכל מקום כיון דאח"כ נמלך לעשותן ב' גרנות דעכשיו חשיב ב' מינים צריך להפריש ב' פאות, ולא מהני מה שבתחילת קצירה היו שדה אחת. והטעם נראה דאע"ג דחיוב פאה חל משעת התחלת קצירה וחל עליו חיוב רק פאה אחת מכל מקום כיון דקודם הפרשת הפאה נעשו ב' שדות, כיון דלבד שכל שדה ושדה חייבת בפאה בפ"ע איכא גם כן דין שלא יוציא פאה משדה לחברתה, וזה תלוי בשעת הפרשת הפאה דלא מהני משדה לחברתה, וכיון דבשעת הפרשה הם ב' שדות אם כן ע"כ צריך להניח מזו לעצמה ומזו לעצמה.

ד] אולם **הפר"ח במים חיים הביאו רעק"א** כתב דבנמלך ועשאן ב' גרנות אף התבואה שבקמה נעשית מחוייבת בב' פאות ואינו מפריש מזע"ז, וכן להיפך בקצר חציה ע"מ לעשותן ב' גרנות ונמלך ועשאן גורן אחת אף התבואה שבקמה מחוייבת בפאה אחת. ולפ"ז שפיר י"ל דתלוי במחשבתו בשעת קצירה והירושלמי קמ"ל דאע"פ שהתחיל לקצור ע"מ לעשותן גורן אחת ונתחייבו בפאה אחת מהני מה שנמלך לחייבן ב' פאות.

ובאשר לשלמה זרעים סי' ג כתב לבאר באופ"א דההלל"מ דב' מיני חיטין שעשאן ב' גרנות אי"ז משום דנעשו לב' שדות אלא הוא דין במעשה ההפרשה שצריך להפריש מכל מין ומין לחוד אבל עצם החיוב לעולם הוי חיוב א' שכולן שדה א', ולכן שפיר תלוי בשעת ההפרשה עצמה דאף שדעתו בשעת קצירה היתה לעשותן גורן אחת מ"מ כיון שעתה נמלך לעשותן ב' גרנות א"א להפריש מזע"ז דנעשו ב' מינים.